

Л.О. Матвійчук

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізовано основні підходи до визначення рівня фінансової безпеки підприємства. Розроблено методичку розрахунку фінансової безпеки підприємства на основі оцінювання рівня безпеки її функціональних складових.

Ключові слова: підприємство, фінансова безпека, індикатори фінансової безпеки, інтегральний індекс.

Форм. 3. Рис. 2. Літ. 15.

Л.О. Матвійчук

МЕТОДИКА ОПРЕДЕЛЕНИЯ УРОВНЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проанализированы основные подходы к определению уровня финансовой безопасности предприятия. Разработана методика расчета финансовой безопасности предприятия на основе оценивания уровня безопасности его функциональных составляющих.

Ключевые слова: предприятие, финансовая безопасность, индикаторы финансовой безопасности, интегральный индекс.

L.O. Matviychuk

METHODICS OF ESTIMATING THE LEVEL OF FINANCIAL SECURITY AT MACHINE-BUILDING ENTERPRISES

The article analyzes the basic approaches to determining the level of financial security at an enterprise. Methodics for estimating the level of financial security at an enterprise is carried out basing on estimation of the security levels of its functional subdivisions.

Keywords: enterprise; financial security; indicators of the financial security; integral index.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання, які супроводжуються посиленням кризових явищ в економіці, успішне функціонування машинобудівних підприємств значною мірою залежить від своєчасного виявлення та попередження загроз, а отже, від забезпечення високого рівня фінансової безпеки. В той же час питання створення механізму оцінки фінансової безпеки підприємства залишилися поза увагою науковців і практиків. Більшість вітчизняних і зарубіжних методик присвячено проблемам забезпечення фінансової безпеки держави й економічної безпеки підприємства. Серед проблем теоретичного забезпечення фінансової безпеки підприємства передусім можна назвати відсутність єдиної точки зору щодо визначення складових фінансової безпеки підприємства та методик їх оцінки, непевність у визначенні складу індикаторів фінансової безпеки підприємства, їх градації та інтерпретації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз сучасної фахової літератури, переважна більшість науковців (О.В. Ареф'єва [2], Т.Б. Кузенко [2], Л.І. Донець [8], Н.В. Ващенко [8], С.Н. Ілляшенко [10], Ю.Б. Кракос [12], Н.І. Серик [12]) пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки як складової економічної безпеки підприємства. Такий підхід не дає можливості визначити реальний рівень фінансової безпеки підприємства та провести повний і

грунтовний аналіз, адже для розрахунку беруться лише окремі фінансові показники та не враховується функціональна структура фінансової безпеки. Варто зауважити, що оцінка рівня фінансової безпеки підприємства на основі аналізу його фінансових показників є занадто вузькою, а запропоновані структури показників не є універсальними для підприємств різних галузей господарства.

Такі дослідники, як І.А. Александров [1], О.А. Орлова [1], А.В. Половян [1], І.О. Бланк [4], О.М. Підхормний [15], Л.С. Яструбецька [15], визначають рівень фінансової безпеки на основі оцінки загального стану фінансової діяльності підприємства. Запропоновані методики зводяться лише до аналізу фінансового стану підприємства та не містять будь-яких рекомендацій щодо оцінки складових фінансової безпеки, що може призвести до неадекватних управлінських рішень у галузі фінансової безпеки. Зокрема, К.С. Горячева [6] не визначає порогові значення індикаторів, які застосовуються при проведенні аналізу рівня фінансової безпеки, що не дозволяє оцінювати реальний стан показників, а отже, і рівні безпеки функціональних складових можуть бути встановлені неадекватно. Така помилка, у свою чергу, може призвести до неточного розрахунку інтегрального індексу фінансової безпеки підприємства. Також недоліком запропонованої методики є відсутність рекомендацій щодо визначення рівнів фінансової безпеки підприємства, оскільки це може спричинити прийняття необґрунтованих і неефективних рішень щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Метою дослідження є визначення основних етапів розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки підприємства на основі оцінювання рівня безпеки її функціональних складових.

Основні результати дослідження. На основі аналізу літературних джерел [6] та існуючого методичного забезпечення [14] розрахунок інтегральної оцінки фінансової безпеки підприємства пропонується здійснювати за такими етапами (рис. 1).

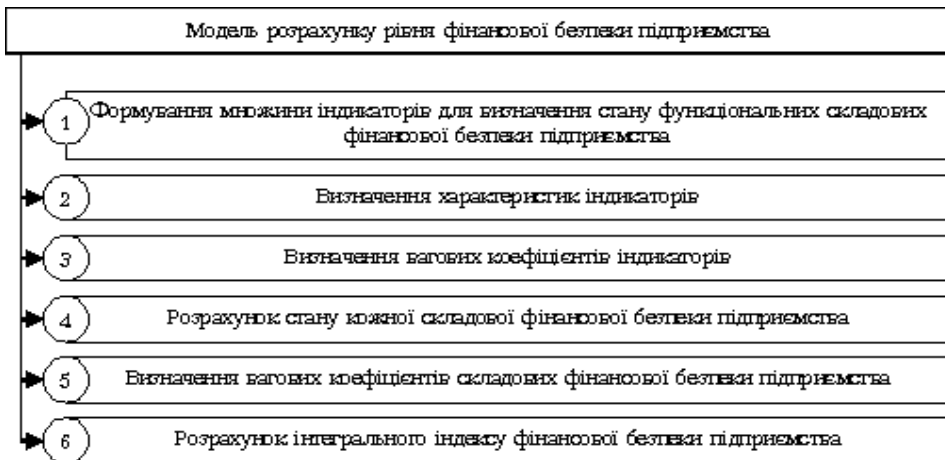


Рис. 1. Основні етапи визначення інтегральної оцінки фінансової безпеки підприємства, розроблено з використанням [6; 14]

На першому етапі визначення інтегральної оцінки фінансової безпеки підприємства відбувається відбір множини індикаторів, який здійснюється з метою оцінювання стану функціональних складових фінансової безпеки, що забезпечує прийняття управлінських рішень щодо аналізу, відвернення й нейтралізації реальних і потенційних загроз фінансовим інтересам підприємства.

З метою упорядкування понятійного апарату дослідження необхідно уточнити сутність терміна «економічний індикатор». Оскільки він є продуктом західної науки, доцільно звернутися до її доробку. Поняття «економічний індикатор» визначається провідними зарубіжними виданнями без суттєвих розбіжностей. Декілька довідників з економіки пропонують розглядати економічні індикатори як серію (або групу серій) статистичних даних, що використовуються економістами для аналізу й прогнозування змін в економічній діяльності. Бізнесовий словник розуміє під економічними індикаторами ключові статистичні дані, що показують стан економіки. Коротка Британська енциклопедія інтерпретує економічні показники як статистику, що використовується для визначення стану загальної економічної активності, особливо для прогнозування майбутнього. Нарешті, маркетинговий словник визначає економічні індикатори як індекси, що походять від даних, зібраних за довгий період, і показують умови бізнесу та загальну економічну активність [11, 112].

У вітчизняній науковій літературі економічний індикатор розглядається як цифровий показник зміни економічної величини, що використовується для обґрунтування економічної політики, спрямованості розвитку економічних процесів та оцінки їх результатів [9].

Необхідно також зазначити, що в сучасній українській літературі поруч з терміном «індикатор» часто вживається слово «показник». Деякі вітчизняні автори навіть розмежовують ці поняття з точки зору змісту [13, 105]. Однак з огляду на відсутність в англійській мові відповідного аналога та несуттєві в економічному контексті нюанси можна вважати лексичні одиниці «індикатор» і «показник» термінами-дублетами, що можуть на рівних вживатися у наукових текстах [11].

З огляду на вищенаведені міркування пропонується індикатори фінансової безпеки підприємства розглядати як реальні показники розвитку підприємства, які базуються на даних бухгалтерського обліку і найповніше характеризують стан і тенденції у фінансовій сфері підприємства.

Розробка ефективної системи індикаторів фінансової безпеки – складна методологічна проблема, оскільки їх кількість і якість повинні бути достатніми для того, щоб завчасно й адекватно ситуації сигналізувати про виникнення й розвиток дестабілізуючих тенденцій на підприємстві, одночасно не обтяжуючи систему фінансової безпеки, створену для безпомилкового й оперативного реагування на можливі загрози [7, 51]. Таким чином, перелік індикаторів повинен забезпечувати, з одного боку, здійснення максимально емного й достовірного аналізу, а з іншого – можливість швидкого одержання інформації для їх розрахунків. При цьому необхідно виключити ті показники, що не піддаються розрахункам або дублюють один одного [3, 8]. Саме тому розрахунок індикаторів фінансової безпеки підприємства доцільно здійснювати на основі даних публічної бухгалтерської звітності підприємств, що дасть можливість

оперативно визначити рівень фінансової безпеки підприємства та провести його рейтингову оцінку в конкурентному середовищі.

Перелік індикаторів для визначення рівня фінансової безпеки підприємства зображено на рис. 2.

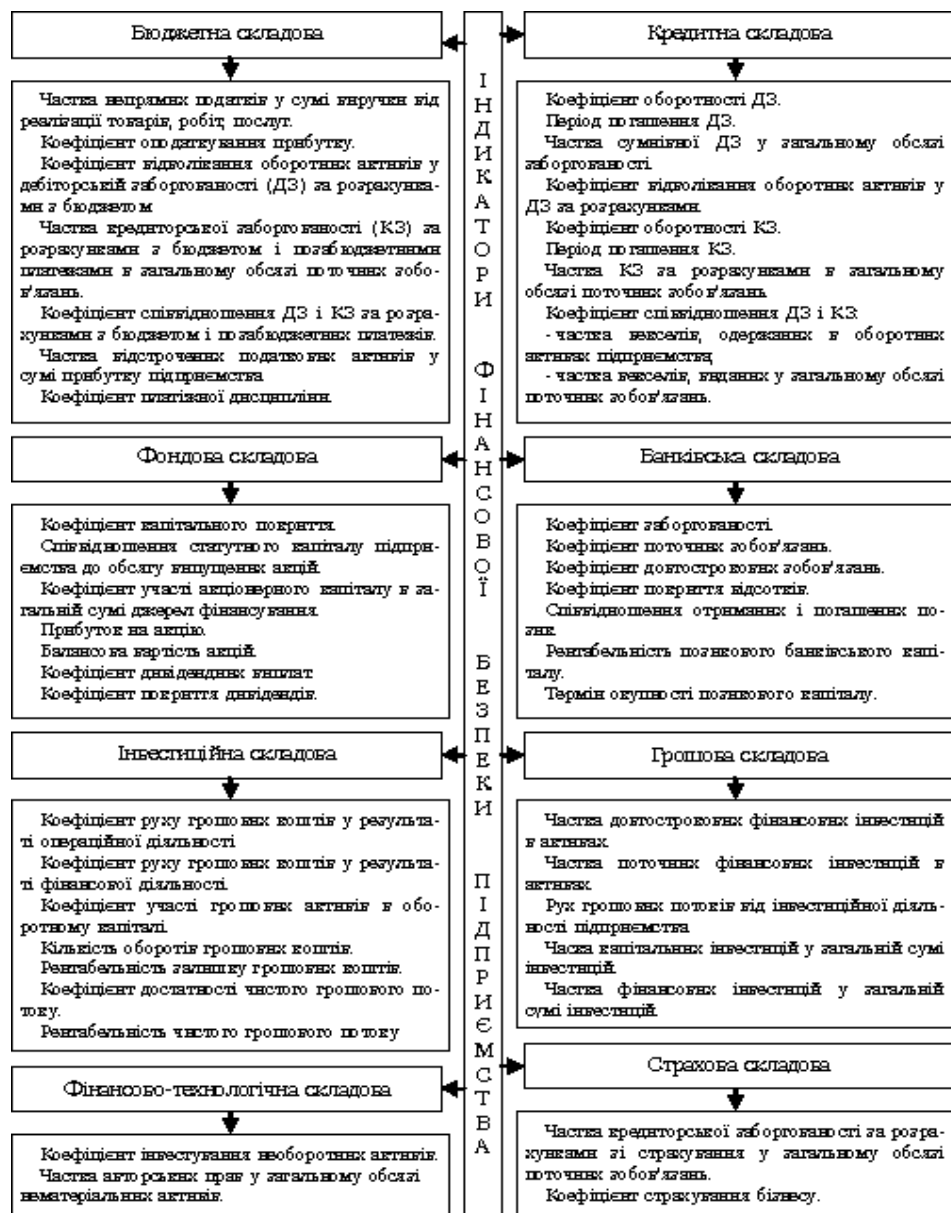


Рис. 2. Перелік індикаторів визначення фінансової безпеки підприємства за її складовими, авторська розробка

На другому етапі відбувається визначення основних характеристик значень індикаторів, які застосовуються при проведенні аналізу рівня фінансової безпеки, тобто визначаються економічно досяжні мінімальні та максимальні значення індикаторів або їх нижні та верхні межі.

Третій етап полягає у наданні індикаторам фінансової безпеки підприємства вагових коефіцієнтів. В умовах фрагментарності теоретичних досліджень з даного питання та значної невизначеності середовища для вирішення поставленої задачі пропонується використати один із традиційних евристичних методів – метод експертних оцінок. Характерними особливостями методів експертних оцінок і моделей їх реалізації як інструментарію наукового розв'язання складних слабоформалізованих проблем є, по-перше, науково обгрунтована організація всіх етапів експертизи, що забезпечує ефективність роботи на кожному з них, і, по-друге, використання кількісних методів як в організації експертизи, так і в оцінюванні висновків експертів на основі формалізованого опрацювання результатів їхніх суджень [5, 212]. Для проведення дослідження пропонується використовувати анкетне опитування, як експертів залучати комерційних і фінансових директорів, провідних спеціалістів фінансових відділів підприємств.

На четвертому етапі відбувається визначення рівня кожної складової фінансової безпеки підприємства. Розрахунок інтегрального індикатора за кожною сферою здійснюється за такою формулою [14]:

$$I_j = \sum a_{ij} \times x_{ij}, \quad (1)$$

де I_j – інтегральний індикатор складової фінансової безпеки підприємства; a_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс; x_{ij} – вихідний показник.

На п'ятому етапі відбувається визначення значень вагових коефіцієнтів складових фінансової безпеки підприємства, розрахунок яких здійснюється шляхом експертного оцінювання за формулою [14]:

$$b_j = \frac{\sum_{n=1}^N S_{jn}}{\sum_{k=1}^M \sum_{n=1}^N S_{kn}}, \quad (2)$$

де b_j – вагові коефіцієнти складових фінансової безпеки підприємства; S_{jn} – оцінка j -ї сфери, яку дав n -й експерт; N – кількість експертів; M – кількість складових фінансової безпеки підприємства.

На шостому етапі методики відбувається визначення інтегрального індексу фінансової безпеки підприємства, який розраховується за такою формулою [14]:

$$I = \sum b_j \times I_j. \quad (3)$$

Використання розглянутих індикаторів при оцінці рівня фінансової безпеки підприємства дає змогу правильно формувати його інвестиційну й фінансову політику та приймати обгрунтовані управлінські рішення щодо визначення оптимальної структури капіталу.

Висновки. Впровадження розробленого алгоритму аналізу фінансової безпеки підприємства на основі розрахунку рівня функціональних складових фінансової безпеки істотно підвищить ефективність усієї системи управління машинобудівним підприємством, оскільки дасть змогу безперервно відстежувати й оцінювати стан безпеки, вчасно виявляти загрози та небезпеки, а також приймати ефективні рішення щодо їх мінімізації.

1. *Александров И.А., Орлова О.А., Половян А.В.* Оценка финансовой безопасности промышленного предприятия // Наукові праці Донецького державного технічного університету. – №46. – Донецьк, 2002. – С. 12–19.

2. *Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б.* Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №1. – С. 98–103.

3. *Бендасюк О.О.* Критерії й індикатори соціально-економічної безпеки // Вісник Хмельницького національного університету. – Серія: Економічні науки. – №1, Т. 2. – Хмельницький, 2010. – С. 7–11.

4. *Бланк И.А.* Управление финансовой безопасностью предприятия. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.

5. *Віталіський В.В.* Моделювання економіки. – К.: КНЕУ, 2003. – 408 с.

6. *Горячева К.С.* Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки // Економіст. – 2003. – №8. – С. 65–67.

7. *Гутман Г.В., Лапыгин Ю.Н., Приленский А.И.* Экономическая безопасность региона. – М.: Наука, 1996. – 115 с.

8. *Донець Л.І., Ващенко Н.В.* Економічна безпека підприємства. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 240 с.

9. Економічна енциклопедія: У трьох т. / Ред. кол.: С.В. Мочерний та ін. – К.: Академія, 2002. – Т. 1. – 952 с.

10. *Ильашенко С.Н.* Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №3. – С. 12–19.

11. *Ковальова А.Д.* Економічні індикатори зближення розвитку країн-членів ЄС та НАФТА // Гілея: Збірник наук. праць. – 2009. – №22. – С. 112–118.

12. *Кракос Ю., Серик Н.* Подход к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – №12. – С. 7–12.

13. *Ліпкан В.А.* Безпекознавство. – К.: Європейський університет, 2003. – 208 с.

14. Методики розрахунку рівня економічної безпеки України // zakon.nau.ua.

15. *Підхонний О.М., Яструбецька Л.С.* Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання // Економічні науки: Збірник наукових праць. Луцький державний технічний університет. – Серія: Облік і фінанси. – Вип. 4, Ч. 2. – Луцьк, 2007. – С. 73–76.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2011.